
KONGRESSZUSI TÉMÁK

Nikola Balog

ALKOTMÁNYOSSÁG ÉS TÖRVÉNYESSÉG A STABILIZÁCIÓ FUNKCIÓJÁBAN

I. Bevezető

1. Ez a téma több okból is széles hatókörű tanácskozás tárgya volt a társult munka alapszervezeteiben és egyéb szervezeteiben dolgozó termelők és más dolgozók körében Vajdaság SZAT területén.

Először is abból a célból, hogy lehetőleg minél közvetlenebb úton megállapítást nyerjen: a dolgozók és szervezeteik gyakorlatilag hogyan, mily módon és milyen minőségben valósítják meg az alkotmányosságot és a törvényességet, és ez milyen mértékben vált gyakorlatukká, azaz vajon az öngazgatási szocialista társadalom e lényeges jelensége valóban társadalmiasított jelleget kapott-e és a munkások és szervezeteik magatartási szabályává vált-e.

Másodsor, vajon a törvényeket a dolgozók, valamint szervezeteik és közösségeik közös és egyéni öngazgatási érdekeihez szabták-e, továbbá, vajon ezek az öngazgatási érdekek optimális lehetőséget nyújtanak-e az öngazgatásra és a társadalmi tulajdonra alapozott termelőerők és az új termelési viszonyok felfejlődésére.

Harmadszor, a társultmunka-szervezetek és közösségeik jogainak gyakorlásában és kötelességeinek teljesítésében vannak akadályok, behatások és elferdülések, amelyek lehetetlenné teszik vagy jelentős mértékben csökkentik a termelés és a munkatermelékenység növekedésének lehetőségét, valamint más gazdasági tevékenység végzését. Továbbá vannak-e olyan jelenségek, amelyek a munkásokat és a dolgozókat szervezeteikben és közösségeikben korlátozzák vagy megfosztják szabad elhatározási joguktól, vagyis a munkások alkotmányos jogától, hogy kifejezésre juttassák egyéni, közös és társadalmi érdekeiket, amelyeknek hordozói.

Mindezeknél elsőrendű érdek annak a megállapítása, hogy a munkásosztály megvalósítja-e hatalmát és öngazgatási jogait — e két fogalom szimbiózisában, amelyek ezáltal egységessé válnak —, amelyeket az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény, de egyéb rendszerbeli tör-

vények is elismernek. Tehát a felsorolt célkitűzések meghatározásában az osztályjellegnek döntő szerepe volt.

2. Az alkotmánybíróság hozzáállása ezekhez a tanácskozásokhoz abból a mély meggyőződésből fakadt, hogy az öngazgatási viszonyok csak valamennyi munkás, dolgozó és polgár szabadságában és egyenlőségében fejlődhetnek kellő módon, eredeti és fő elveinek megfelelően. Ez a feltevése annak a joguknak, hogy maguk igazgassák munkájukat és intézzék ügyeiket, használják a társadalmi eszközöket, és rendelkezzenek ezekkel az öngazgatási szocialista társadalom alkotmányával és erkölcsével összhangban, de nem ellentétben a törvénnyel. Szabadságuk a demokratikus viszonyok feltevése a munkájukra vonatkozó döntéshozatal létfontosságú kérdéseiben, a társadalmi eszközökre vonatkozó joguk gyakorlása során.

Ezek a szabadságjogok a társultmunka-alapszervezetekben egyidejűleg elválaszthatatlanul egybefonódnak az ember és a polgár szabadságjogaival, jogaival és kötelességeivel, amelyek a JSZSZK alkotmányának ötven rendelkezésében és kétszer annyi alkotmányos elvében vannak lefektetve. Ezek kölcsönösen feltételezik egymást. Az emberi szabadságoknak amellet, hogy kivételes jelentőségűek és egyben a demokratikus szabadságok előfeltételei, lényeges szerepük van a demokratikus társadalom öngazgatási megszervezésében is, és így kétszeres, sőt többszörös összefüggésben vannak egymással.

3. Határozottan meg kell állapítanunk, hogy e valóban nagyszabású akció keretében — amelyet az öngazgatók kongresszusának mintegy folytatásaként bonyolítottunk le Vajdaságban — egyetlen tanácskozáson sem tapasztaltunk szembehelyezkedést az alkotmányosság és a törvényesség elvével. A tanácskozások valamennyi résztvevője egyaránt az alkotmányt és a társult munkáról szóló törvényt tekinti munkájának alapjául. Tekintet nélkül azokra a komoly bírálatokra, amelyek jóval inkább a törvények végrehajtására és egyéb előírásokra, valamint az öngazgatási megegyezésekre és a társadalmi megállapodások fogyatékosaira és azok tartalmára vonatkoznak, de főleg arra irányulnak, hogy ezeket nem is alkalmazzák, és eltekintve száz más észrevételtől, arra a következtetésre kellett jutni — amely az egész akcióban a legfontosabb —, hogy a munkások és a dolgozók, akik ebben az akcióban részt vettek — az öngazgatási rendszert a sajátjuknak tekintik.

Magukénak tekintik az öngazgatási rendszert, amely számtalan szocialista és öngazgatási jellegű *opció*t és változatot rejt magában. Azonban az adott, sőt törvényerőre emelt megoldások sem optimálisak még, közöttük — az öngazgatási mércékhez és a lehetőségekhez viszonyítva — még mindig sok az össze nem hangolt és időszerűtlen változat.

Számtalan embert foglalkoztat az a gondolat, hogy az önállóság hangsúlyozása indokolt, mert az a szabadság és az egyenlőség alapfeltétele mind a gazdasági, mind a politikai struktúrában. A munkaszervezetek helyzete és munkája el sem képzelhető a munkások elidegeníthetetlen jogai nélkül a társultmunka-alapszervezetekben, sem pedig egyéni, közös és társadalmi motiváltságuk nélkül, mint ahogy az összetett társultmun-

ka-szervezetek helyzete és munkája sem képzelhető el az alapszervezetek munkásainak szabadsága és önállósága nélkül.

A hangsúlyt most a *közösségre* kell helyezni, nem vonva kétségbe ezáltal az alapszervezetek elidegeníthetetlen jogait, illetve a munkaszervezet összes jogát, azaz szabadságát és önállóságát.

4. A munka- és az eszköztársítás időszerű értéke kétes (nem kételkedve bárhol annak szükségszerűségében, mint állandó tényezőben) akkor, amikor a társult értékek lényegesen devalválódnak a fiktív szerződéskötés, a nem teljesítés stb. által. Például, ha egy alapszervezet eszközeit egy másik szervezetbe fektetik be, a befektetett érték összege a visszaváltáskor — mondjuk, kilenc vagy több év után — az infláció miatt annyira lecsökken, hogy alig „kifizetődő” bármit is társítani. Abban az esetben, ha a természetben adott érték, vagy a társulás útján befektetett pénz, vagyis a felhalmozás, a gépek, a berendezések, egyszóval a felszerelés stb. nem lesz *újraértékelve*, akkor a befektetés jelentéktelen része kerül csak visszajuttatásra. Ezekre az esetekre nincs jogi megoldás, helyesebben még nincs felfedezve.

A gazdálkodás feltételeit, különösen az árakat úgy állapítják meg, vagy úgy állapíthatják meg — ahogyan ezt a példák is igazolják —, hogy a munka- és az eszköztársítás mércéi értéktelenné válnak. Az árak gyors és „szédületes” (ahogyan ezt egyes beszámolókból feltűntették) növekedése kizárja a piaci árak alkalmazását és az ily módon szerzett összjövedelem a közös bevétel vagy a közös jövedelem elosztásának alapjául szolgál.

A külföldi gazdasági kapcsolatok olyan viszonyokat eredményeznek, amelyek visszahatnak a gazdálkodás valamennyi tényezőjére, különösen a munka- és az eszköztársításra, külön pedig a nyersanyag és az újratermelési anyag beszerzése terén.

Bizonyos mértékben ingadozik a munka és a munka eredménye szerinti díjazás mechanizmusa.

A fentiek alapján *egyöntetű értékelés: minden erőfeszítésünket* a stabilizációs politika vonalára irányítani! Enélkül az alapvető társadalmi és alkotmányjogi intézményekben zavarok keletkezhetnek, egyúttal levertség és akarathiány mutatkozhat azok soraiban, akik vállalkon hordják az egész gazdálkodási rendszert. A szervezetek — ahogyan ezt a lebonyolított tanácskozások során meg lehetett állapítani — minden áldozatra készek a stabilizációs politika megvalósítása érdekében, de megkövetelik a gazdaságpolitikai intézkedések összehangolását, az egységes, azaz minél egységesebb akciót és a megközelítően egyenlő áldozatvállalást mindenkitől.

Megfigyelhetjük, hogy a munkásokban és a dolgozóknak megvan az erkölcsi hozzáállás. Azonban jelenleg még nem lehet tudni, vagy még nem eléggé világos, hogy mit kell tenni, kinek miről kell lemondania, és hogy a stabilizációnak valójában milyen úton kell haladnia. Nem elegendő csak a jelszó, hogy mindenkinek a stabilizációhoz kell igazodnia, hanem meg is kell mondani: voltaképpen miből áll a stabilizáció.

A dolgozók, illetve szervezeteik nehezen tudnak beleegyezni abba, hogy:

— a követeléseiket nem tudják behajtani és emiatt fizetésképtelenek lesznek;

— ne dolgozzanak, azaz, hogy nyersanyag-, újratermelési anyag- és energiahiány miatt le kelljen állítani a termelést, aminek következtében abba a „kényszerhelyzetbe” kerülnek, hogy fikatív, azaz fedezet nélküli váltót kelljen kiadniuk;

— raktáraikban a meghatározott mennyiségen felül tároljanak nyersanyagot (a várható áremelkedésre számítva; a nyersanyagbázisról pedig nem saját maguknak, hanem másoknak kellene gondoskodniuk);

— a fizetésképtelenség miatt nem tudják kifizetni a személyi jövedelmet és még kevésbé tudják a munka és a munka eredménye szerinti elosztás elvét a gyakorlatban alkalmazni;

— eszközeiket, azaz társadalmi tőkéjüket nyersanyag beszerzése céljából társítsák, illetve, hogy ezt csak látszólag tegyék meg, ami a zsarolás egyik válfaja;

— a saját eszközeikből létesítményeket emeljenek, anélkül, hogy tudnák mi épül és ki határozott erről;

— a társadalmi tőkéjüket közös befektetésekkel devalválják, amint erről már volt szó;

— devizára jogot nyerjenek, de, hogy ezzel ne tudjanak élni;

— kiszállítsanak, de, hogy a kiszállított áru ellenértékét ne tudják devizában megkapni;

— a devizaeszközök a belforgalomban a nyersanyag beszerzése terén fizetési eszközzé váljanak és ne a devizagazdálkodásról és a külfölddel való hitelkapcsolatokról szóló törvény rendelkezéseivel (66, 67, 68. szakasz) összhangban és az eszközök társítására vonatkozó öngazgatási megegyezés alapján bonyolódjon le;

— törvényesnek és elfogadhatónak tartsák a deviza adásvételét azon társultmunka-szervezetek között, amelyek a termelésben nincsenek összekapcsolva, vagy ha ez fikatív megegyezés alapján történt meg, valamint hogy nem létezik devizapiac, habár ennek az okai ismeretesek;

— a köztársaságok és autonóm tartományok „fizetési-mérleg pozíciójának” és „deviza-mérleg projekciójának” nem lehet olyan jelentőséget tulajdonítani, mint amilyent valójában megadnak, különösen a devizapiac nem létezése miatt és az elismert kompenzációk megvalósítása nélkül. Ugyanis ezek kölcsönösen feltételezik egymást;

— elfogadjanak egész sor más intézkedést, illetve viseljék azok következményeit, amelyekre a beszámolók és a közlemények rámutattak.

Azokban alig van olyan beszámoló és olyan közlemény, alig lehetett olyan vitát hallani — amely valamennyi tanácskozáson igen élénk volt —, hogy ne jutott volna kifejezésre az elkötelezettség a fennálló problémák öngazgatási úton történő megoldására és annak szükségessége, hogy állami intézkedéssel rendezzék azokat a kérdéseket, amelyeknek megold-

dása hathatósan hozzájárulna a stabilizációs problémák felszámolásához, éppen annak érdekében, hogy minél szélesebb körű ösztönzést adjanak a viszonyok öngazgatási rendezésére.

II. A fő témával kapcsolatos észrevételek

5. A piac egységét — valódi tartalmát illetően — megbontottnak tekintik. A társult munka határozottan ellene van minden olyan cselekménynek, amely megsérti ezt az alkotmányos tételt.

A piac egységének megbontása elsősorban nem az áruforgalom terén mutatkozik meg, hanem egész sor más megjelenési formája van. (A piac egysége magában foglalja a termelés és a munka minden tényezőjének, tehát a munkások, a termelőeszközök, a termékek és a társadalmi tőke — beleértve a devizaeszközök — szabad mozgását.)

5.1. A társultmunka-szervezet székhelyének jelentősége.

Egy példa:

Építőipari társultmunka-szervezetek között megállapodás jött létre, hogy öngazgatási megegyezést kötnek munkájuk és eszközeik társítása céljából. Az öngazgatási megegyezés már csak aláírásra várt, de nem lett belőle semmi, mert az illetékes községi szervek nem tudtak megegyezni abban a kérdésben, hol legyen az új társultmunka-szervezet székhelye.

Ez a példa azért érdekes, mert bár látszólag lényegtelen kérdésre mutat rá, mégis említésre méltó, mivel ráirányítja a figyelmet arra a problémára, mely szerint törvényes rendelkezés szolgál alapul arra, hogy a társultmunka-szervezetek működését más, „idegen” területen miért nem engedélyezik. A munkások a járulékokat és az adókat a munkahelyük és a lakóhelyük szerint illetékes községben fizetik. Egészen más kérdés, hogy a munkások a járulékokat elvben a lakóhelyükön érvényben levő járulékkulcs szerint fizetik, ami nagy elszámolási költséggel jár és ennek következtében növekszik az adminisztráció. Itt tenni kell valamit, hogy ez ne következzen be, mert különben az adminisztráció csökkentésére irányuló törekvés csak üres frázis marad.

A községek legfőbb érdeke az, hogy lakosságuk minél nagyobb számban foglalkoztatva legyen és *dolgozzon*, nem pedig az, hogy hol van a társultmunka-szervezet székhelye.

Az említett jelenségek, egyrészt a *jogszabályok nem ismerése* (ami a községi szervek részéről megengedhetetlen), másrészt abból a felfogásból erednek, hogy a szervezetek felett a hatalmat csak abban az esetben, és csak ott lehet gyakorolni, ahol a szervezet székhelye van, mivel ott van az igazgató, akin keresztül a hatalom kifejezésre juthat. Ez szintén ellenértékben áll a törvénnyel és szintén a törvények nem ismeréséből ered. A hatalmi és az öngazgatási szervezetek egész sor felhatalmazása van elsősorban a társultmunka-szervezetekkel, de egyesekkel szemben is, ha a kü-

lön felhatalmazással bíró személyek törvényellenesen dolgoznak, azonban ezekben az esetekben a községi szervek együttesen járnak el.

Ezek a kritikai megjegyzések, természetesen csak néhány községi szerve-re vonatkoznak. Nagy többségük jól ismeri jogait és kötelességeit.

5.2. Az egységes jugoszláv piac elvének elválaszthatatlan alkotóelemeiből senki sem (sem a község, sem az autonóm tartomány, sem a köztársaság) nem választhatja ki magának a csak neki kedvező részt. Az egységes piac valamennyi alkotóeleme egy egységet képez. Az egységes piac elve nem vonatkozhat csak a fogyasztási cikkek szabad forgalmára, ami természetesen, az ország fejlettebb részeinek, illetve a közvetlen fogyasztásra szolgáló áru termelőinek felelne meg, hanem kivétel nélkül minden árura. Tehát a nyersanyagra és az újratermelési anyagokra, sőt a pénzre és a devizaeszközökre is.

5.3. A munkások mozgásszabadsága a foglalkoztatási öngazgatási érdekközösségek határai közé van szorítva. Ha a munkanélküli, vagy az, aki munkát keres, csak egy község öngazgatási érdekközösségében van bejegyezve és nincs egy másik, határos község öngazgatási érdekközösségében is nyilvántartásba véve, aligha tud munkához jutni, nem is szólva a más köztársaságbeli munkanélküliekről, kivéve, ha a gazdaságilag kevésbé fejlett köztársaságból vagy Kosovo Szocialista Autonóm Tartományból valók.

Az alkotmánybíróság határozataival eltörli ezeket az öngazgatási érdekközösségek közötti éles határvonalakat. Azonban, egészen bizonyos, hogy a foglalkoztatásról szóló társadalmi megállapodásból hiányzik egy klauzula, amely biztosítaná a munkások mozgásszabadságát az egységes jugoszláv piac területén, valamint szorosabbra fűzné a foglalkoztatási öngazgatási érdekközösségek kapcsolatait és nem csak a gazdaságilag fejletlen területek munkásai előnyeinek biztosítására szorítkozna. A foglalkoztatási öngazgatási érdekközösség nem gátolhatja a munkások mozgásszabadságát.

Az egységes piac kialakulásának korlátozásáról — a megfelelő helyen — lesz még szó.

6. Az adminisztratív és a szakszolgálatok dolgozóiról már említést tettünk.

Mivel az alapszervezetek legnagyobb része arra törekszik, hogy saját adminisztrációja legyen, ez szükségszerűen odavezet, hogy az említett szolgálatokban növekszik a dolgozók száma.

A társult munkáról szóló törvény értelmében minden (kihangsúlyozom — minden) ilyenfajta munkát elvégezhet a munkaszervezet dolgozói közössége. Ha ez nem jól dolgozik, akkor javítani kell rajta, de a munkát nem lehet átruházni az alapszervezetre.

Ebben a témakörben nagy szükség lenne egy általános politikai irányvételre. Mi több, a társult munka törvénye lehetővé teszi, hogy külön társultmunka-szervezetek alakuljanak, amelyek meghatározott terület vagy gazdasági ágazat részére egész sor ilyen munkát végeznének el. Ezt a lehetőséget eddig még igen kevesen használták ki. Azonban olyan ered-

ményt sem tudunk felmutatni, amely példaként szolgálhatna. De ilyen példamutató eredmények nem is létezhetnek, mivel ennek a lehetőségnek a kiaknázására nem fordítunk kellő gondot. Pedig a korszerű gazdálkodás ezt feltétlenül megkívánja.

Külön ki kell hangsúlyozni, hogy némely előírás megkívánja a teljes adminisztráció megszervezését a társultmunka-alapszervezetekben és egyúttal törvényes alapját képezi e tevékenység folytatásának.

Ellenőrizni kellene mindazokat a jogszabályokat, amelyek szükségtelen adminisztráció bevezetését írják elő. Ugyanis megengedhetetlen, hogy erre az állam nevében állami szervek kényszerítsenek bárkit is, illetve, hogy az öngazgatási jogokra hivatkozva tegyék ugyanezt.

Ezekben az esetekben az alkotmánybíróság csak részben tud közbenjárni. Ugyanis a saját adminisztráció öngazgatási alapon történő megszervezése és számának a meghatározása magában véve nem alkotmány- és nem törvényellenes, itt csupán társadalmi kényszerről van szó.

A tanácskozások során felhoztak olyan eseteket, amelyekben a munkások akaratan kívül, sőt ellenére gyarapították az adminisztrációt.

7. Az alkotmány értelmében minden köztársaságnak és autonóm tartománynak, valamint társultmunka-szervezetnek joga és kötelessége, hogy a törvény és az öngazgatási megegyezés alapján a jövedelemből elkülönítse azt a részt, amely a kivételesen kedvező feltételek mellett végzett munka eredménye vagy a jövedelemszerzésre kiható kivételesen kedvező piaci vagy más kedvező körülmények között valósult meg.

Egyetlen köztársaság és egyetlen autonóm tartomány sem élt ezzel az alkotmány adta jogával és erre vonatkozóan nem hozott törvényt. Ezt a kérdést Vajdaságban társadalmi megállapodással rendezték: Társadalmi megállapodás a jövedelemszerzési és felosztási viszonyok öngazgatási szabályozásának közös alapjairól és az eszközöknek személyi jövedelemre és közös fogyasztásra való elosztásáról Vajdaság SZAT területén. (1978. — kieg. 1979.) E társadalmi megállapodás alapján elkülönítik a tiszta jövedelemnek azt a részét, amelyet a tervezett munkásonkénti tiszta jövedelem kétszeres összegén felül valósítottak meg. A Vajdasági TKSZ elaborátuma (5. oldal 3. bekezdés) megállapítja, hogy Vajdaság SZAT-ban — a többi területektől eltérően — kivételesen kedvező körülmények között szerzett jövedelemnek tekintik az összgazdaságban a tervezett munkásonkénti tiszta jövedelem kétszeres összegén felüli részt. Ezt tehát a kivételesen kedvező körülmények között szerzett jövedelem elkülönítésének tartják. Megállapítható azonban, hogy a társultmunka-szervezeteknek csak a *kis hányada* végez elkülönítést a saját alapjai számára — a munka anyagi alapjainak bővítésére és fejlesztésére szolgáló eszközökbe. Ennek ellenére a végösszeg mégsem kicsi, 3,5 millió dinár, ami azt jelenti, hogy a munka anyagi alapjának bővítésére és fejlesztésére szolgáló összeszközök minden negyedik dinárja innen ered. Tehát ezt extrajövedelemből származó eszköznek tekintik.

Mindjárt meg kell jegyezni azonban, hogy ezek az elkülönítések a fogalom valódi értelmében nem tekinthetők extrajövedelemnek. Különö-

sen nem a felhalmozódás minimumjának *önigazgatási* elkülönítése, ami mindenképpen pozitív, mondhatni, pozitív példa. De ezek az elkülönítések jogi formájukat tekintve nem képeznek extrajövedelmet, legalábbis nem e fogalom szó szoros értelmében.

Mivel erről a tanácskozás vitájában nem volt szó, így kérdéses maradt: elfogadható-e, hogy a társultmunka-gazdasági szervezet és a társadalmi-politikai közösség a jövedelem elkülönítése útján fogyassza a társadalmi eszközök állagát, és hogy ne rendelje el az infláció folytán elértéktelenedett állóeszközök újraértékelését? Az amortizáció annyira irreális, hogy az erre vonatkozó jogszabályok az alkotmányellenesség határán vannak.

Idézem a Jugoszláv SZSZK alkotmányának 15., illetve Vajdaság SZAT alkotmányának 13. szakaszát:

„A dolgozók a társult munkában a társadalmi eszközökkel végzett munkához való joguk megvalósítása során kölcsönösen felelősek azért, hogy ezeket az eszközöket közös és általános társadalmi érdekből társadalmi és gazdasági célszerűséggel használják, és hogy ezeket saját munkájuk és a társadalmi össz munka anyagi alapjaként állandóan felújítsák, gyarapítsák és fejlesszék, valamint, hogy munkaköri kötelezettségeiket lelkiismeretesen teljesítsék.”

Az irreális amortizáció következtében a társadalmi eszközök nem újíthatók fel, és a jövedelemből az általános társadalmi szükségletek és a közös szükségletek fedezésére szolgáló eszközök sem a tényleges jövedelemből erednek.

Ismeretesek azok az indokok, amiért az amortizációt nem szabályozzák. Azonban semmilyen indok sem igazolhat olyan intézkedést, amely alkotmányellenes, illetve olyan törvényt meg nem hozatalát, amely összhangban lenne az alkotmányos elvekkel. Egészen biztos, hogy a stabilizációs magatartás minden társadalmi-politikai közösség kötelessége.

Vajdaság SZAT Képviselőházának alkotmányban lefektetett joga, hogy olyan törvényeket hozzon, amelyeket a föderáció nem hozott meg, és amelyek az alkotmányban megállapított érdekkörébe tartoznak (Vajdaság SZAT alkotmányának 295. szakasza). Ezt a jogot nyilvánvalóan nem érvényesítik, illetve nincs eléggé jelen a törvényhozásban.

A társultmunka-szervezetek kötelességeinek, illetve gazdálkodási feltevéleinek reális meghatározása esetén jobban, többet és eredményesebben kellene dolgozni. Ez a stabilizáció első és legfontosabb védelmi tényezője. Ez a feltevés azonban nem alapulhat csak kinyilatkoztatásokon, hanem ez minden munkás és dolgozó alkotmányos kötelessége. Az alkotmány is így rendelkezik:

„A dolgozók a társult munkában a társadalmi eszközökkel végzett munkához való joguk megvalósítása során nem szereshetnek olyan anyagi hasznót és más előnyt, amely nem a munkájukon alapul.” (A Jugoszláv JSZSZK alkotmánya 15. szakaszának 2. bekezdése, illetve Vajdaság SZAT alkotmánya 13. szakaszának 2. bekezdése.)

8. Noha közvetlen alkotmányellenesség nem található benne, mégis

rá kell mutatni a technológia alapvető meghatározásainak a hiányára hazánkban. Ezt a tényt egy jól megszervezett tanácskozáson (Pannónia-Ingrap) hozták fel. A lakásépítésben az előre gyártott elemek felhasználása nemigen lehetséges, ha minden előállító a saját technológiáját helyezi előtérbe. Ha ugyanis jobbra, gyorsabbá, eredményesebbé és mindezekelőtt olcsóbbá kívánjuk tenni a lakó- és más épületek építését, akkor össze kellene egyeztetni az építési elemek gyártási technológiáját, nem csak Vajdaságban. Ezt megtehetnénk mi magunk is, legalább itt Vajdaságban és síkraszállhatnánk az egységes elemek előállításáért a köztársaságban és a föderációban is.

De miért nem teszik meg ezt maguk az előállítók, illetve a vajdasági egyesülésük, erre a kérdésre nem kaptunk kielégítő választ.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a telekrendezés problémáját sem, amelynek költségei horribilis összeget tesznek ki. Ennek következtében nagymértékben megdrágul mind az egyéni, mind a társadalmi lakások és lakóépületek építése. A probléma itt a terhek egyenlőtlen megosztásában van.

Ha ugyanis a telekrendezés költségeinek a terhét a város vagy a helység minden polgára viselné, egyszerre két célt lehetne elérni: a lakóépületek és a lakások építése jelentősen olcsóbb lenne, s a telekrendezés költségeinek felhasználása hatásos ellenőrzés alá kerülne. Ez az utóbbi ma még nem valósult meg.

8.1. A Vajdasági TKSZ beszámolója rávilágít arra a problémára is (a 4. oldalon), hogy a beruházásokra vonatkozó előírásokat nem tartják tiszteletben és „itt-ott” ki is játsszák őket. Gyakran előfordul, hogy nem megfelelő eszközöket fektetnek be, illetve társítanak, és ha ezek nem fedezik a költségvetés-tervezet értékét, akkor a tervet a befektetett vagy a társított eszközök összegének arányában módosítják. Ezt pedig alig lehet ellenőrizni. Különbösen, Margerit Jursenar, a nagy francia író, mondta „Hadrianus emlékiratai” című könyvében, hogy a nagy imperátor szerint a túlságosan szigorú törvények nem jók, mert ezekben tör fel a vágy, hogy kijátsszák őket.

Régi bölcsesség, amely korszerűen hangzik, de nemigen vonatkoztatható ezekre a tilalmakra.

Kijátsszák ugyanis a nem gazdasági beruházásokra vonatkozó tilalmat is, oly módon, hogy termelési létesítmények helyett irodaházakat emelnek.

9. Alig volt olyan tanácskozás, amelyiken ne érintették volna az öngazgatási érdekközösségek problémáját.

Az a nézet alakult ki, hogy nincs meg a lehetőség arra, hogy a küldöttek döntsenek az öngazgatási érdekközösségek részére elkülönített összeg nagyságáról, mivel nem tudni, mennyit tesznek ki az állandó és mennyit a változó költségeik. A társultmunka-alapszervezetek munkásai — akik az öngazgatási érdekközösségek részére eszközöket különítenek el — nem tudják, hogy azokat mire adják, milyen kiadásokat fedeznek stb. Az erre irányuló javaslatok mögött nem ritkán politikai struktúrák is állnak, „tehát nem tanácsos sokat vitázni”.

Ahol csak szóba került, mindenütt megjegyzéseket tettek az eszközök elkülönítésére, de sehol egyetlen szó sem hangzott el a társadalmi tevékenységekben dolgozók és a termelésben foglalkoztatott munkások egyenlőségének a kérdéséről, habár ez alkotmányos norma.

Elhangzott azonban egy figyelemre méltó, el nem hanyagolható javaslat is: mivel minden alkalommal megállapítják az eszközök elkülönítési százalékát az öngazgatási érdekközösségek szükségleteinek fedezésére (mindegyikük részére külön-külön) és egyúttal meghatározzák ennek abszolút összegét is, úgy kell tekinteni, hogy ennek az összegnek a befizetésével megszünt minden további eszközelkülönítés a megfelelő öngazgatási érdekközösség részére.

Valóban elfogadható javaslat, több tanácskozáson is előterjesztették. Természetesen, ha ez a javaslat törvényerőre emelkedik, a jogszabálynak igen rugalmasnak kell lennie, hogy megfeleljen minden helyzetnek. A társultmunka-szervezeteknek nincs valami nagy bizalmuk a többlet *viszszatérítésben*. Végeredményben a járulékot bekalkulálják a termék és a szolgáltatás árába, a visszatérítésnek pedig — ha sor kerül is rá — még megközelítőleg sem lesz olyan értéke, mint az elkülönítésnek volt az elszámolás és a befizetés pillanatában.

9.1. Ezzel kapcsolatban ezúttal is meg kell említeni, hogy a bruttó személyi jövedelem még nem bontakozott ki teljes fogalmi valóságában. A munkás az adókat és a járulékokat a bruttó személyi jövedelméből választja le. Mindez automatikusan megy végbe. Amint nő a járulék, nő a bruttó személyi jövedelem is, a társultmunka-alapszervezet jövedelmének a terhére.

A személyi jövedelem alkotmány szerinti fogalmi meghatározásával az lenne összhangban, ha az említett növekedés nem a szervezet jövedelmét (legalábbis nem teljes egészében), hanem a munkás személyi jövedelmét terhelné. Természetesen ezt is rugalmasan kellene szabályozni. Ezt a kérdést itt azért említjük meg, hogy a munkások teljes betekintést nyerjenek az öngazgatási érdekközösségek „költésvetési politikájába” és a megfelelő küldött-testületek döntéshozatalába, a küldöttségi elv szellemében. A bruttó személyi jövedelem és a tiszta személyi jövedelem alkotmányos normáját végre már meg kellene valósítani.

10. A gazdálkodás eredményessége, a követelések behajtása és a veszteségek problémái, amelyekről a beszámolóknak is szó volt, nagy figyelmet érdemelnek.

Ezekbe a kérdésekbe ez alkalommal nem mélyedtünk jobban bele, mivel alkotmányjogi szempontból még nem elemeztük őket és emiatt eddig még nem lehetett megállapítani, hol vannak alkotmányjogi problémák. De teljes biztonsággal lehet állítani, hogy a Jugoszláv SZSZK alkotmánya 33. szakaszának és Vajdaság SZAT alkotmánya 95. szakaszának rendelkezései még nincsenek kielemezve, habár jelentős védőintézkedéseket tartalmaznak az adók és más közterhek, valamint a közös szükségletek fedezésére szolgáló járulékok fizetése tekintetében.

Ide tartozik az árak problémája is, azaz az úgynevezett elsődleges elosztás.

Ezzel kapcsolatban egész sor tanácskozáson tettek bíráló megjegyzéseket. Az árak társadalmi ellenőrzését a törvényben megállapított kritériumok alapján végzik, a társadalmi-politikai közösségeknek a társadalmi tervükben meghatározott közös gazdaságpolitikájával, illetve árpolitikájával összhangban. Mivel tehát az árakról különböző szinten határoznak, a társultmunka-szervezetek egész sora két tűz közé kerül, mert a beszerzési árat a társadalmi ellenőrzés egyik szintjén, a közvetlen fogyasztásra szolgáló termékek eladási árát pedig egy másik szinten állapítják meg. Sőt vannak olyan esetek is, hogy az árakat egy harmadik szinten írják elő. Másrészt meg kell jegyezni azt is, hogy a társadalmi ellenőrzés szükségességét senki sem vonta kétségbe.

Joggal kifogásolták, hogy még öngazgatási megegyezéssel sem rendezhető, hogy a műtrágyára kiadott összeg viszonylagosan hány százalékban szerepel a mezőgazdasági termékek eladási árában. Ismeretes és a tudomány is igazolta, hogy a műtrágya milyen arányban szerepel meghatározott mezőgazdasági kultúrák hozamában. Abszolúte semmi indokot sem lehet felhozni arra vonatkozóan, hogy a műtrágya előállítói ne társuljanak a mezőgazdasági termelőkkel, szervezetekkel és szövetkezetekkel. Nem az állam dolga, hogy ezt megtiltsa vagy engedélyezze. Ellenkezőleg az állam dolga, hogy ezt elősegítse. Ebben az esetben nem merülnének fel a műtrágya előállítása során keletkezett veszteségek fedezésének súlyos problémái, a vevők részéről sem, legyenek azok kollektív vagy magángazdaságok, szövetkezettel vagy mezőgazdasági birtokokkal kooperációban, egyéni vagy társas termelők. A műtrágyagyár 1,4 milliárd dinárt kitevő veszteségét, azaz ennek nagyobb részét — mivel nem kapta meg a kért áremelést — (a Halász József MIK közlése, 3. oldal), a társult munkának kell fedeznie. Ellenben továbbra is megoldatlan az a probléma, hogyan fizetessék meg a veszteséget azokkal a földművesekkel, akik szintén használtak műtrágyát. Abban az esetben, ha ez nem sikerül, akkor a jövedelem egy része a mezőgazdaság társadalmi szektorából átömlik az egyéni termelők szektorába — a meg nem felelő árpolitika következtében. A felelőseket az ilyen magatartásért meg kell nevezni.

Tekintet nélkül azonban a felelősségre, az átömlesztések — elvben — nem ritkák.

Igen sok probléma van még, amelyeket nem érintettünk, bár ezek sem kisebb jelentőségűek.

III. Adalékok a főtémához

1.1. A munka és a munka eredményei szerinti elosztás nem csak a társultmunka-szervezeteknek és a társadalmi-politikai közösségeknek, hanem a társadalom egészének is központi problémája.

E probléma megoldásán rendszerint a társultmunka-alapszervezetek dolgoznak, az autonóm tartomány és a község szintjén megkötött társadalmi megállapodásokkal összhangban.

A társultmunka-alapszervezetek és közösségek nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy ezt az elvet a gyakorlatban alkalmazzák. Ezen a téren vannak sikerek, de vannak hibák is.

Nincs kellő indok arra, hogy a már jól ismert tényeket ismét felhozzuk, de a fejtegetés teljessége érdekében meg kell állapítanunk a következőket:

— a személyi jövedelmeket az egyenlősdi jellemzi, ami nemcsak az alkotmányban és a törvényekben lefektetett elosztás elvének megvalósítási folyamatára hat kedvezőtlenül, hanem kérdéssé teszi a munkások megfelelő hozzáállását is a termelés és a munkaeredmények növelése érdekében megkívánt erőfeszítésekhez;

— a személyi jövedelmek tekintetében az adminisztráció előnyben van a termelőmunkával szemben. Senki sem élvezhet előnyt annak alapján, hogy a termelésben vagy a szakszolgálatban dolgozik. Minden a munka eredményétől függ;

— semmi akadálya annak, hogy ezen a helyzeten maguk a társultmunka-szervezetek és közösségek változtassanak. Ehhez azonban erőteljes politikai támogatásra van szükség. Az alkotmánybíróság itt nem sokat tehet;

— az alkotómunka — még hozzá *bármiféle* alkotómunka — díjazása nem megfelelő.

Alig van olyan társultmunka-alapszervezet, amely megoldotta volna a szakszolgálatok dolgozóinak díjazását. A munka mennyisége szerint igen, a munka minősége szerint — nem. Az ezen a téren tett intézkedések még nem eléggé ismereteseek és nincsenek látható erőfeszítések e kérdés megoldása érdekében. A legtöbb, amit eddig elértünk, az, hogy a munkaközösség javára fordított eszközök nagysága a társultmunka-alapszervezet eredményétől függ, ami helyes, azonban a megkülönböztetések még nem teljesek és nem elegendők.

A személyi jövedelmek elosztásának tökéletesítésén még sokat kell dolgozni, folyamatosan, körültekintő alapossággal.

Az alkotmánybíróság határozatait és végzéseit e kérdésben ismereteseek és itt nincs szükség ismertetésükre. Az alkotmánybíróság is — lehetőségei szerint — azon igyekszik, hogy álláspontjai minél tökéletesebbek legyenek.

Megengedhetetlen, hogy a szervezetek vagy közösségek könnyen, kemény munka nélkül jussanak személyi jövedelemhez és a közös fogyasztás eszközeihez. Ennek a következménye szükségszerűen a hanyag munka vagy a dologkerülés.

Közismert, hogy milyen erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a nem dolgozó vagy gyengén dolgozó munkást eltávolítsák a társult munka alapszervezetéből. Kisebbsajta „vitészség” kell ahhoz, hogy az

ilyen munkással megszakítsák a munkaviszonyt. Pedig erre alkotmányos alap is van. Aki nem végzi a kötelességét, annak jogai sem lehetnek.

Itt azonban figyelembe kell venni, hogy a dolgozónak a társadalmi eszközökkel végzett munkához való joga, az egyén, a munkás legerősebb öngazgatási joga. Igazolt tehát a társultmunka-ügyi bíróságok aggálya, amikor olyan határozatot hoznak, hogy a munkást vissza kell venni a munkahelyére. Mégis hatásosabb megtorló intézkedésekkel kellene leküzdeni azokat az eseteket, hogy valaki kötelességének teljesítése nélkül szerezzen jogokat. Ezt a kérdéskört a rendes igazgatás és a rendes eljárás keretébe kell utalni, mert nem engedhető meg, hogy még a társultmunka-alapszervezet munkásainak akarata alapján is csak nagy erőfeszítések árán lehessen elérni azt, hogy a nem dolgozó vagy felelőtlen emberrel megszakíthassák a munkaviszonyt.

Alkotmányjogi szempontból semmi kifogás sem lenne ennek valóra váltása ellen, sőt támogatást élvezne.

Az elosztás elvének szigorú és következetes alkalmazása — és mindaz, ami ehhez a problémakörhöz tartozik — az újratermelés folyamata alakulásának lehetőségeitől függ. E folyamat megbontása zavarokat okozna az említett elv gyakorlati alkalmazásában.

A bruttó és a tiszta személyi jövedelemről volt már szó, ismétlésre tehát nincs szükség, habár ezek a kérdések ebbe a témakörbe tartoznak.

Mégis a következőket lehetne hozzáfűzni: ha a munka és a munka eredményei szerinti elosztás elvének alkalmazása nem jó, akkor a munka nem mutat érdeklődést a munkaszervezet jövedelmének sorsa, különösen pedig felhalmozása iránt, és nem tart igényt jogaira sem az öngazgatási érdekközösségekben, sem pedig a társadalmi-politikai közöségben. Vagy fordítva: ha elvégzett munkájának a díjazása megfelelő, nő az érdeklődése jövedelmének minden „külső” megnyilvánulása iránt. Ezért a jövedelemelosztás a társadalmi eszközökkel végzett munkához való jog megvalósításának lényeges mozzanata. Azonban minden jobban, ösztönzőbben hat, ha a munka anyagi alapjai biztosítva vannak. Ez elsőrendű probléma. Hol kell kezdeni e láncszemek összekapcsolását? Ez a gazdaságpolitika dolga, de itt a munkaszervezetek is sokat tehetnek, lehetetlen azonban tőlük sem várhatunk.

12. A tiszta jövedelem kialakítására és elosztására elsősorban a globális viszonyok hatnak.

A jövedelemelosztásban még nem valósult meg a tervezett változás a társultmunka-szervezet javára.

Ott, ahol a munkások, illetve a szervezetük rendelkezik a jövedelemmel, azaz maguk végzik az elosztást, ott a jó gazda gondosságával gazdálkodnak. Lényegében a meghirdetett gazdaságpolitikát valósítják meg. Tehát nagyobb bizalommal kell lenni irántuk.

Azonban sehol sem mutattak rá az eszközök forgásának ütemére, erre a rendkívül fontos mutatószámra, mind a termelést és a termelékenységet, mind pedig a szervezet üzletvitelét illetőleg.

Az üzletszerűség az öngazgatásban még nem nyerte el azt a jelentőséget, amelyet megérdemel. Minél jobb az ügyviteli szerv üzletvitele, annál jobb a munkástanács tevékenysége és fordítva, minél jobb a munkástanács tevékenysége, annál jobb az ügyviteli szerv üzletvitele.

A társadalmi megállapodások minőségéről nincs átfogó elemzésünk. Ezt most lehetetlen elvégezni. Azonban enélkül is megállapítható, hogy minden harmadik társultmunka-szervezet megszegte az elfogadott társadalmi megállapodást.

Az alkotmánybíróság tájékoztatójából — amelyet Vajdaság SZAT Képviselőházának is megküldött, és amelyet a Vajdaság TKSZ-nek több mint 20 társultmunka-szervezetre vonatkozó adatai alapján dolgozott ki az 1981. évre — megállapítható, hogy a személyi jövedelmek nem eléggé vagy egyáltalán nem kísérik az összmunka eredményeit, hanem az összbevétel, a jövedelem és a tiszta jövedelem rögzített elemét képezik. Holott — fogalmi meghatározásuk szerint — állandóan összhangban kellene lenniük a munka összeredményeinek alakulásával. Természetesen itt nem a szavatolt személyi jövedelemre gondolok, amelyet a társultmunka-szervezet általános aktusa és az idevonatkozó törvény ír elő.

Ez alkalommal a munka és a munka eredményei szerinti elosztás elve valóra váltásának problémaköréből csak néhány töredéket említettünk meg.

A holt munkával kapcsolatban nem teszünk külön megjegyzéseket. Azok a társultmunka-szervezetek, amelyekkel erről a kérdéstről tárgyaltunk, a személyi jövedelemnek a holt munka alapján való elosztását kizárólag az élők munkája után járó jövedelemhez kötötték, meghatározott százalék arányában. Ez a megoldás nem az alkotmány eszméje, sem a rendelkezése, mégis valami módon hozzájárult ahhoz, hogy a holt munkát átértékeljék. Az új törvény e téren sokat segíthetne.

12.1. A közös bevétel és jövedelem alapján történő munka- és eszköztársítás a községek, illetve a társultmunka-szervezetek és összetett szervezetek, de különösen az autonóm tartományok és a köztársaságok határain túl elégtelen és nem megfelelő. Emiatt a piac egysége kérdésessé válik. A Vajdasági Bank Társult Bank beszámolójában a beruházásokkal kapcsolatban ezt olvashatjuk: „Az eszköztársítások és a közös befektetések rendszere gazdasági motíváltság hiánya miatt nem funkcionál a várt ütemben. A beruházások finanszírozásában az eszközök struktúrája arra a tényre mutat rá, hogy a társultmunka-szervezetek csak névleges hordozói a beruházásoknak, mivel eszközeik a finanszírozás forrásaiban mindössze 5—15%-ban szerepelnek.” (A TKSZ adatai.)

Ezt az adatot úgy is lehet magyarázni, hogy a végleges beruházási határozatokat a társadalmi-politikai közösségek hozzák meg, ezek képviselői pedig nem vállalhatnak semmiféle kockázatot a vállalkozás eredményességéért.

Valószínű, hogy éppen a beruházásokra vonatkozó döntéshozatal mi-kéntje — a finanszírozás módjával egyetemben — okozza a beruházá-

sok gyenge eredményességének alapvető problémáját. (2. oldal, 1. 2. és 3. bekezdés)

Itt szélesebb hatókörű problémáról van szó. A következő lehetőségek kérdésében kell végleges álláspontot elfogadni: a munka és az eszközök társítása (ami szabály), csak a munka társítása (aminek szabállyá kellene válnia) vagy csak az eszközök társítása (ami lehetséges). Véleményünk szerint erre az alkotmány megfelelő alapot tartalmaz. Ezt a kérdést az újratermelésről és a holt munkáról szóló törvénynek kell majd rendeznie.

Ezzel kapcsolatban alá kell húzni, hogy a munka társításához nincs szükség felhalmozásra, hanem csak a munkafolyamat *összekapcsolására*, illetve a szándékra és jóakaratra, hogy a társultmunka-szervezetek egy reprodukciós egységbe forrjanak össze.

12.2. Itt elsőrendű szerepe van a társadalmi tervezésnek, amely a munka és az eszközök társítását feltételezi és irányítja. A társadalmi terv az öngazgatási viszonyok legmagasabb kifejezője, illetve azzá kellene válnia, mivel azt a legmagasabb öngazgatási és hatalmi szerv hozza meg. Itt egyesül az „impérium”, azaz a hatalom és az öngazgatás. Kifejezésre jut tehát az államiság (nem az etatizmus — a szó pejoratív értelmében) és az öngazgatás, valamint a munkásosztály és a dolgozók egysége az igazgatásban és a gazdálkodásban.

Az eszközöknek a felhalmozása és az alapokba történő elkülönítését illetően a társadalmi tervnek kellene mérvadónak lennie, éppen azért, mert ennek az alapját a szervezetek és a közösségek megállapodása képezi.

A társadalmi tervek meghozatalának a procedúrája talán nagyobb autonómiában folyik le, mint amennyit — az öngazgatási érdekek alapján — a szükséges belső összehangoltságuk igényel. Kötelező erejük és végrehajthatóságuk az öngazgatási érdekekből fakad. A hangsúly azon van, hogy — a már említett módon — a legmagasabb hatalmi és öngazgatási szerv mérvadó a minőségi munka és gazdálkodás, a felhalmozás és az alapokba történő elkülönítés, valamint valamennyi fogyasztási forma minőségének a biztosítására. Az öngazgatási rendszerben a makro- és a mikrotervezés tulajdonképpen túlhaladott. Kevés lehetőség van arra, hogy minden alapvető témát a tervezés szemszögéből is megvizsgáljunk.

12.3. A mezőgazdasági szervezetek állandóan és meglehetősen kitartással kínálják szolgáltatásaikat a fogyasztási központoknak a munka társítására vonatkozó öngazgatási megegyezés alapján. Ezzel kapcsolatban egy gondolatot kell közölni: minden effajta öngazgatási megegyezés valamennyi érdeklődő számára nyílt, illetőleg *nyíltnak kellene lennie*. Ha azonban a munkát és az eszközöket nem társítják, és ha a tisztességes üzleti jószokásoknak megfelelő kockázatot nem vállalják (ez vonatkozik az esetleges eszköztársításra is, amelynek eredménye a közös jövedelemben mutatkozna meg), akkor a fennmaradó mezőgazdasági termékek a *kivétel* céljaira szolgálnak. A lehetőséget meg kell adni, de meg is kell kapni. Mert nincs semmi *gazdasági* különbség egyrészt a mezőgazdasá-

gi termékek, a cukor, a hús stb., másrésről az acél vagy más nélkülözhetetlen nyers- és újratermelési anyag kivitele között. Abban az esetben, ha olyan anyagot szállítunk ki, amely nélkülözhetetlen az ország részére, de nem mezőgazdasági termék, akkor leállnak a gyárak és egyéb üzemek. Ez súlyos következményekkel jár a munkások személyi jövedelmére nézve azokban a gyárakban, amelyekben a munka leáll, nem is beszélve a munkatermelékenység és a termelés eredményességének a csökkenéséről. Hasonló az eset a szociális következményekkel is, csak ezek a közvéleményben nem tükröződnek vissza ugyanolyan módon.

Természetesen senki sem akar itt síkraszállni amellett, hogy élelmet szállítsunk ki, amelyre nekünk is szükségünk van, de ugyanez vonatkozik a többi *nélkülözhetetlen* termékre is. A megoldást a munka és az eszközök társítására vonatkozó öngazgatási egyezmények hatásában kell megtalálni. Következésképpen nagyobbak kellene lennie a mezőgazdasági termékek termelésének és kivitelinek is. A kivitel komoly előkészületeket igényel. Ez nem oldható meg varázsvesszővel: csak meg kell engedni, és minden úgy megy, mint a karikacsapás.

Közismert a világ egyik legfejlettebb országának a jelszava: „Kiszállítani vagy meghalni”. Nem lesz abban semmi szenzáció, ha mi is ezt mondjuk és tesszük. Azonban csakis kellő előkészületek után. A munka és az eszköztársításnak ténylegesnek kell lennie. Nem elegendő csak annyi, hogy ezt a törvény elrendelje. Ebben az irányban meg kell tenni a kellő technológiai és technikai előkészületeket, ugyanúgy a gazdasági és a jogi előkészítő intézkedéseket is.

Mindennek előfeltétele az egységes piac funkcionálása és legalább viszonylagos ellátottsága. Ebben van a munkásosztály egységének egyik feltétele. Az egységes piac megbontása többre kerül bármely gazdasági momentumnál. Köztudomású, hogy valamennyi előírás, amely megbontja a piac egységét, alkotmányellenes.

12.4. Érdemes-e vitát folytatni a társultmunka-alapszervezetek munkásainak elidegeníthetetlen jogairól? Ez a kérdés eléggé sűrűn hallható. Azonban tudni kell azt is, hogy ha a munkások jogait megszorítani kívánánk, akkor ez az alkotmány módosítását tenné szükségessé.

Az alapszervezet az egész része, a munkaszervezet része. Nélküle ez utóbbi nem állhatna fenn. Közöttük szoros egységnek és magas szintű együttműködésnek kell fennállnia, hogy a jövedelem és a személyi jövedelem, valamint a közös fogyasztásra szánt eszközök elosztása terén egybehangolt viszonyok alakuljanak ki, továbbá, hogy a termelés technológiájában, a piacon való megjelenésben és főleg a kiviteli irányzatban egységes mércéket állítsanak fel.

Ez feltétel nélküli *politikai követelmény*, de egyben gazdasági kényszerűség is, amely a piac törvényszerűségéből következik.

A társult munkáról szóló törvény a társultmunka-szervezetekben és összetett szervezeteiben magas fokú egység elérésére nyújt lehetőséget.

Abban az esetben, ha a szakszervezet, a gazdasági kamara és a társadalmi-politikai közösség, mindenekelőtt a Kommunista Szövetség ha-

tározott irányvételével gyakorlati akció is párosulna a munka és az emberek társítása érdekében — nem zárva ki a többszörös társítást sem, ahol ezt a közös érdek megkívánja és ily módon az önállóság alapján alakul ki az egység — tárgytalanná válik minden vita arról, hogy miként hat ki a társultmunka-alapszervezetek fennállása a gazdaság és a társadalmi tevékenységek fejlődésére. Különben ez ellenkezik az el nem idegenítés elvével. Mintha az emberek és a polgárok szabadságai és jogai akadályai lennének a demokráciának és az akcióegységnek, mintha a szocialista köztársaságok egyenrangúsága és egyenjogúsága, valamint a tartományok autonómiája akadályozná az egységes piac kialakulását és ennek következtében azok a gazdaságban politikai határokat képeznének. A társult munka szervezeteiben és összetett szervezeteiben a munkások egysége nem gátolja a társultmunka-alapszervezetek munkásainak az önállóságát. Zavarólag hat a gazdaság feletti hatalom gyakorlásának meggyökeresedett szokása, amely leginkább a beruházási aktivitásban jut kifejezésre.

A tanácskozásokon eddig lefolytatott konzultációkból azt a következtést lehet levonni, hogy a munkások és a társultmunka-szervezetek minél nagyobb egységet kívánnak elérni, de az őket körülvevő — gyakran autoritatív — szervek ezt törvényellenesnek tartják. A társult munkáról szóló törvény „ábécéje” a minél nagyobb egység, nem pedig annak szét-darabolása. Ehhez az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény kellő feltételeket nyújt.

Ez alkalommal meg kell mondanunk, hogy Vajdaságban egy igen sikeres összetett társultmunka-szervezet egy magas fokú egységet kovácsolt össze. A kellő feltételeket és mércéket nincs módjukban előre megállapítani, és ha meg is állapítják, azok csak viszonylagos jogi értékűek. Azonban tekintettel a kedvezőtlen gazdasági folyamatokra, az elért eredményeket háromhavonként ellenőrzik és szükség esetén — közös megegyezés alapján — megfelelő változtatásokat és kiegészítéseket eszközölnék rajtuk. Egyetlen jogvita sincs közöttük, mert „ki tudja, hogyan járnának” az illetékes szervek előtti eljárásban. A társult munkáról szóló törvény ezzel kapcsolatban nem tartalmaz semmiféle rendelkezést, de ez a forma teljesen megfelel az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény szellemének. Egy ilyen magas szintű egységet képtelenség lenne szétzúzni, éppen azért, mert az alkotmány, a társult munkáról szóló törvény és egyéb alapvető jogi aktus szellemében jött létre.

A társult munkáról szóló törvény nem tartalmaz semmiféle sablont. Egyedül az alapszervezetek munkásainak egyetértését kívánja meg elidegeníthetetlen jogaik megvalósítására vonatkozóan, szem előtt tartva, hogy minden szervezet az ő alkotásuk. Ha az alapvető jogi aktusokat így értelmezzük, akkor az elidegeníthetetlen jogok megvalósításában az elv a lényeges, nem pedig az, hogy ezeket a jogokat hol, azaz a társult munka melyik szintjén gyakorolják.

12.5. A *földművesek* társulása kérdésében Vajdaságban viszonylag jó eredményt értek el, de lehetett volna többet és jobbat is elérni.

A munka és az eszközök társítása nem tartós, hanem — szabály szerint — egyévi időtartamú. Azonban nagyszámú földműves esetében anynyiszor ismétlődik, hogy tartósnak lehet tekinteni, bár szigorú jogi értelembe nem lehet tartósnak minősíteni.

Ebben gazdasági, de gazdaságon kívüli tényezők is szerepet játszanak.

Elsősorban csak oly szövetkezetek léteznek, amelyeknek tagjai csak földművesek vagy a társastermelők alapszervezetei. Másféle társulás nincs, habár az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény, valamint a megfelelő tartományi törvények többféle társulásra nyújtanak lehetőséget. Tehát, habár szervezés tekintetében minden kezdeményezés kifejezésre juthat, még sincs megfelelő leleményesség és konkrét ösztönzés arra, hogy ezek a lehetőségek valóra is váljanak.

Másodszor, a szövetkezetek és a társastermelők alapszervezetei valójában nem váltak a földművesek szervezeteivé, illetve olyanná, mint a munkások társultmunka-alapszervezetei. Ezt a tényt elég sok példa bizonyítja: a mezőgazdasági termékek átvétele, a mérlegelés stb.

Bizonyos jelenségek zavarba hozzák az embert. A földműves magtárában tarthatja például a kukoricát és várhatja az árak emelését. De ugyanezt nem teheti meg az alapszervezetében, sem a szövetkezetében. Ha ő maga visszatarthatja a mezőgazdasági termékeket (ezt meg is teheti, mivel nincs és nem is kell hogy legyen adminisztratív jellegű kényszerfelvásárlás), hogyan lehetséges az, hogy ugyanezt nem teheti meg a saját szövetkezete vagy alapszervezete. Ezek a tények a földművesek és szervezeteik ellentétes érdekeire mutatnak rá.

Az egyéni termelőt is, a szövetkezetet is és az alapszervezetet is gazdasági kényszer kell hogy a termékek eladására készítse. Nem azért, mert úgy akarják, hanem azért, mert ezt kénytelenek megtenni, természetesen olyan áron, amely a társadalom és az ő részükre is elfogadható.

Ezzel kapcsolatban egyes különleges érdekű kérdésre is ki kell térnünk.

12.5.1. Ismeretes az úgynevezett *ristorno* fogalma. A törvény értelmében az alapszervezet a megszerzett jövedelemből (nyereségből) leválaszthat egy részt a saját tagjai számára a jövedelem megvalósításához való hozzájárulásuk arányában. Ezt nem teszik, vagy csak nagyon ritkán. Abban az esetben, ha a földműves részére a jövedelemből leválasztanánk egy — megfelelő komoly — részt, akkor láthatná, hogy érdemesebb a szövetkezettel dolgoznia, mint a piacokon elfecsérelni az idejét és így tovább. De, ami a legfontosabb, tapasztalhatná, hogy ő maga is dönt a közös jövedelem sorsáról. Ez a törvény álláspontja.

12.5.2. Valószínűleg ezen a helyen is érdemes feltüntetni, hogy Vajdaságban a fő hústermelők a magántermelők, nem pedig a mezőgazdasági birtokok. Még jó pár év kell ahhoz, hogy ez utóbbiak „utólerjék” az előbbieket. A rendelkezésünkre álló kimutatások igazolják azt (ami különben is ismeretes), hogy a hús- és a tejtermelés jóval több munkát igényel, mint a mezőgazdasági kultúrák. Lehet ez elfogadható indok arra, hogy a mezőgazdasági birtok ne határozza el magát az állattenyésztés és a hizlalás megszervezésére és csak azt nézze, hogy minél kevesebb

munkával éppen csak elegendő jövedelemre tegyen szert? Ha ez így van, akkor annál szükségesebb bevezetni az extrajövedelem elkülönítésének a kötelezettségét, amely jövedelmet — amint ezt már mondtuk — a természeti feltételek, azaz a jövedelemszerzésre való kivételesen kedvező körülmények folytán a föld megmunkálásával valósít meg.

12.5.3. Egy érdekes és egyben osztályjellegű kérdés. A termékeket az a földműves tárolja, aki elegendő eszközzel rendelkezik a tartálékolásra, az adóra, és a járulékokra. A gyengébb anyagi körülmények között élő földműves ezt nem teheti meg, vagy csak kisebb mértékben. Tehát rosszabb helyzetbe kerül, mint a jómódú földműves, habár a tíz hektár mégiscsak „minimális” osztályjellegű kérdés.

Nem csupán emiatt, hanem más okokból is, szükség mutatkozik arra, hogy a földművesek részére is fokozatosan bevezessék a jövedelem utáni megadóztatást, a mostani kataszteri jövedelem utáni adó helyett. Azonban csakis olyan megadóztatást, amely egyaránt elfogadható a társadalmi közösség és a földművesek részéről is. Természetesen ez az új adóztatási rendszer jó és objektív jövedelmi és adóügyi szerveket, valamint jó állami igazgatást kíván meg. Különben mindjárt meg kell említeni, hogy a jövedelem utáni megadóztatás alapjául csak a tényleges jövedelem szolgálhat. A jövedelem utáni megadóztatás a minél nagyobb termelés és a minél eredményesebb termelékenység gazdasági kényszerét idézné elő.

12.5.4. Pancsován és Sremska Mitrovicán rámutattak arra a már jól ismert jelenségre, hogy a szerződéseket (vagy az öngazgatási megegyezéseket) nem tartják tiszteletben, ha meghatározott mezőgazdasági termékekben bőség mutatkozik.

A földműveseknek nem rendülhet meg a bizalma azon szerződésekben (illetve az öngazgatási megegyezésekben), amelyeket aláír. A bizalmát pedig akkor lehet megnyerni, ha következetesen teljesítik a szerződésben foglalt kötelezettségeket, mint a szerződő felekre kötelező törvényt, anél is inkább, mert a szerződés és az öngazgatási megegyezés valóban törvény a felek, illetve az öngazgatási megegyezés aláírói számára.

Az ilyen viszonyok összhangban vannak az alkotmánnyal és a törvényei.

12.5.5. Mindenütt, ahol a kooperáció szóba került (Pancsován, Sremska Mitrovicán stb.), azt állították, hogy a társastermelők rosszabb gazdasági helyzetben vannak, mint azok, akik nem kooperálnak (természetesen, ha megfelelő eszközökkel rendelkeznek).

A kooperációnak vonzónak és hasznosnak kell lennie minden társastermelő részére *anyagilag és erkölcsileg* egyaránt.

A földműveseknek, akik mint termelők szerződést kötöttek, jobban kell járniuk, mintha ezt nem tennék. Ebben az irányban még csak gondolni sem lehet valamiféle adminisztratív intézkedésekre, de gazdaságiakra — igen. Nem arra gondolunk, hogy annak, aki nem kooperál, ne legyen joga műtrágyára, vetőmagra, borjú vásárlására tenyésztés céljából,

és így tovább, de szem előtt kell tartani a megadóztatást, a járulékok kivetését, a kölcsönöket stb.

Mi büszkéek lehetünk arra, hogy nálunk a mezőgazdaság fejlődik. Továbbá arra, hogy Vajdaságban a megművelt földterületeknek majdnem a fele társadalmi tulajdonban van, hogy a szövetkezetek és a társulások valamennyi érdekeltnek a szabad akaratából jönnek létre, és hogy az alkotmány szavatolja a földművesek jogait. Mindez azonban nem ment fel bennünket az alól a kötelességünk alól, hogy előmozdítsuk a tartósabb kooperációt a még nagyobb termelékenység és a termelés továbbfejlesztése érdekében.

12.5.6. Megtörténtek olyan esetek, hogy a mezőgazdasági birtoknak — mint vevőnek — nem volt elegendő eszköze a felvásárolt termék kifizetésére. Azonban egyszer sem fordult elő olyan eset, hogy a termék le szállítójával beszéltek volna és ismertették volna vele azokat az okokat, amelyek miatt nem fizethetnek, hogy milyen nehézségek merültek fel és hogy mikor fognak fizetni, esetleg, hogy milyen engedményeket tehetnek.

Nem lehet eltérni, hogy az adós legalább ne beszéljen a hitelezővel, hogy a szerződő felek ne egyezzenek meg a határidőkben stb.

Általában véve kevés megbeszélést folytatnak a földművesekkel. A földművesszövetkezetek szövetsége itt sokat segíthetne, mint ahogy sokat tehetne a szövetkezetek egyéb formáinak a létrehozásában, mint például takaré- és hitelszövetkezet, beszerzési és eladási szövetkezet stb. Ez értékes segítség lenne.

12.6. Az eddigi megbeszéléseken nem lehetett olyan adatok birtokába jutni, hogy vajon a társastermelők alapszervezetének küldöttei vagy a földművesszövetkezetek küldöttei egyenrangúan vesznek-e részt a társultmunka-szervezetek és összetett szervezeteik munkájában, és hogy velük egyenjogúan döntenek-e valamennyi közös érdekű kérdésben.

Ilyen álláspontot foglalnak el az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény, valamint más törvények is. A földművesek és a földművesszövetkezetek szervezeteinek ugyanolyan a helyzete és ugyanazok a jogai, mint a társultmunka-szervezeteknek.

Nem volna szabad megengedni, hogy a társult termelők, illetve küldötteik ne legyenek képviselve a társult munka szervezeteinek minden szintjén, és hogy a társultmunka-szervezetek statútumában megállapított közös érdekek kérdéseiben a munkásokkal ne egyenjogúan döntsenek.

Ezt az „exkluzivitást” nem lehet megengedni. Ezzel kapcsolatban nem csak az alkotmányra és a törvényre hivatkozunk — habár ez is elegendő lenne —, hanem az öngazgatási szocialista társadalom erkölcsére.

13. A külfölddel való gazdasági kapcsolatokról alig van mit mondani. Néhány tényt talán mégis érdemes megállapítani.

Először, A devizagazdálkodásról és a külfölddel való hitelkapcsolatokról szóló törvény megvalósításának mostani stádiumában olyan helyzet alakult ki, hogy a fizetési és devizamérleg tekintetében — Kosovo SZAT-ot kivéve — valamennyi köztársasághoz viszonyítva Vajdaság SZAT van a legkedvezőtlenebb helyzetben. Pedig Vajdaság az egy főre

eső nemzeti jövedelem szerinti sorrendben a harmadik helyen áll. Vajon igazolható-e ez valamivel?

Másodszor, nem funkcionálhat egy törvény, ha végrehajtását közelebbi *törvény alatti* előírásokkal nem szabályozzák. Ez pedig feltétlenül szükséges ahhoz, hogy egy törvény operatív legyen.

Harmadszor, érvényben maradhat-e egy olyan törvény, amelyet csak részben hajtanak végre. Pedig tudvalevő, hogy a törvény rendelkezései feltételezik egymást. Alig hihető, hogy a JSZSZK Képviselőháza elfogadna egy olyan törvényt, amely feljogosítaná a társultmunka-szervezeteket, hogy jövedelmüket devizában valósítsák meg, holott devizapiac nem létezik. A törvény egyik része előfeltétele a törvény „másik” részének. A már említett törvény megvalósításának a gyakorlata már-már a törvényellenesség határán van.

Negyedszer, ebben az országban csak egy valuta van és ez a dinár. A kölcsönös kifizetések csak az *egységes* pénzrendszerben eszközölhetők. Szabad pénzforgalomban nem lehet más pénzegység, csak a dinár. Ha a szabad forgalomban más pénzegység is van, akkor ez nem csak hogy ellentétben áll az egységes piac alapvető követelményeivel, hanem centrifugálisan is hat rá.

Az említett törvény végrehajtásának mellőzése vagy téves alkalmazása vajon nem hat ki a gazdasági viszonyokra, a társadalmi újratermelés rendes folyamatára?

Ötödször, ha azt akarjuk, hogy a munkások rendelkezzenek a jövedelemmel, hogy urai legyenek a munka és az eszközök társításának, akkor meg kell teremteni a feltételeket, hogy a devizarendszerrel is ők rendelkezzenek.

Hatodszor, a szocialista köztársaságok és a szocialista autonóm tartományok ellen nincsenek jogi vagy egyéb szankciók. Nem is kell hogy legyenek. Lehet-e eltérni, mondjuk azt, hogy a devizakompenzációért senki se legyen felelős? Feltétlenül szükséges, hogy a Jugoszláv Nemzeti Banknak meghatározott jogai legyenek, amelyeknek alapján automatikusan kifizetheti az elismert devizakompenzációt.

Hetedszer, nem szabad abba a helyzetbe jutnunk, hogy csak a jogokat szerezhessük meg, de az elismert jogaink alapján ne kaphassuk meg a megfelelő eszközöket is. Egyedül az a helyes, ha a jog megszerzésével együtt jár annak anyagi tartalma is.

A felsorolt, de egyéb okokból is a devizagazdálkodásról és külfölddel való hitelkapcsolatokról szóló törvényt komoly revízió alá kell venni.

A fent elmondottakat azzal zárhatjuk, hogy az alkotmányosság és a törvényesség valóban hatásos eszköz a negatív jelenségek leküzdésére, egyben megelőzésére is és jelentősen hozzájárul a stabilizáció érdekében kifejtett erőfeszítések eredményességéhez.

Fordította *dr. Matkovic József*

Ustavnost i zakonitost u funkciji stabilizacije

I. Na teritoriji SAP Vojvodine održana su savetovanja sa radnicima i radnim ljudima u većem broju osnovnih i drugih organizacija udruženog rada o temi: „Društveno-ekonomska stabilizacija i ustavnost i zakonitost.“

Ova tema je naišla na veliko interesovanje radnika i radnih ljudi, kako po svojoj izuzetnoj aktuelnosti, tako i po svom ogromnom značaju za naš društveni i privredni razvoj.

Traženi su odgovori na tri pitanja:

prvo, na koji način i u kom kvalitetu radnici, radni ljudi i njihove organizacije ostvaruju ustavnost i zakonitost u praksi;

drugo, da li zakoni izražavaju samoupravne interese radnika i radnih ljudi i da li ti interesi daju optimalne mogućnosti za razvijanje proizvodnih snaga i produkcionih odnosa; i

treće, da li postoje smetnje i pritisci koji umanjuju mogućnost povećanja proizvodnje i ometaju radnike i radne ljude u vršenju svojih ustavnih prava.

Sva ova pitanja svode se na jedno:

da li radnička klasa ostvaruje svoju vlast i svoja ustavna prava?

Odgovor je, da je to moguće u istinskim demokratskim odnosima, u slobodi i ravnopravnosti svakog radnika i radnog čoveka, tim pre što su ova prava međusobno povezana sa slobodama i pravima čoveka i građanina, a sva ona nalaze se u funkciji samoupravljanja.

Bitan zaključak ovih savetovanja je da radnici i radni ljudi prihvataju samoupravni sistem kao svoj, a osnovom svoga rada smatraju Ustav i Zakon o udruženom radu.

Na ovim savetovanjima izneto je veliki broj primedaba i ukazano je na mnoge slabosti, koje predstavljaju smetnju u procesu sređivanja privrednih odnosa u pravcu stabilizacije i čine prepreke u ostvarivanju samoupravnih prava radnika i radnih ljudi. Ali — navedeno je — probleme treba rešavati putem samoupravnog mehanizma, mada se ne isključuju ni mere državnih organa, ako su one neophodne, ali i tada samo u cilju davanja što jačeg impulsa za samoupravno uređivanje odnosa.

Može se konstatovati da kritike nisu usmerene na zakone, nego na njihovo sprovođenje i neadekvatnu primenu, kao i na defektnost i nesprovođenje samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora.

II. Veoma je značajno pitanje obezbeđenja jedinstva jugoslovenskog tržišta, jer je to jedno od uslova jačanja jedinstva radničke klase.

Jedinstvo tržišta obuhvata sve njegove komponente i odnosi se ne samo na robu neposredne potrošnje — što bi odgovaralo razvijenijim delovima zemlje —, nego na svaku robu i na sve usluge bez izuzetka, dakle i na sirovine i na repromaterijal, na društveni kapital i na devizna sredstva, na rad i na radnike i na sredstva rada. Prema tome, niko ne može da izdvoji za sebe samo jedan od ovih elemenata, kome kako više odgovara.

Udruženi rad u celosti odlučno je protiv svakog narušavanja jedinstva jugoslovenskog tržišta.

No, i pored toga ima pojava narušavanja tog jedinstva, sprečavanja slobodnog kretanja radnika granicama SIZ-ova za zapošljavanje, ometanja udruži-

vanja rada i sredstava i slobodne razmene robe i usluga, zatvaranja u svoje uske interesne sfere unutar granica opština, regiona, pokrajina i republika.

Poseban problem predstavlja jačanje administracije. Potrebno je izvršiti kontrolu svih propisa koji nameću nepotrebnu administraciju. U pogledu smanjivanja broja administrativnih radnika još nisu postignuti rezultati, a još manje u izjednačavanju položaja radnika u proizvodnji u odnosu radnika u stručnim službama i u administraciji.

Ni republike, ni pokrajne nisu iskoristili svoje pravo i nisu donele zakon o izdvajanju dohotka koji je ostvaren zahvaljujući povoljnim prirodnim uslovima ili izuzetno pogodnim uslovima. Ovo pitanje u Vojvodini je rešeno društvenim dogovorom, mada se u ovom slučaju ne radi o ekstradohotku u strogom smislu reči.

Ne vrši se revalorizacija osnovnih sredstava koja su obezvređena inflacijom i pored toga što je to ustavna obaveza. Amortizacija je krajnje nerealna, tako da su propisi koji ovo pitanje regulišu na granici neustavnosti.

Probleme stvara i nedostatak jedinstvene tehnologije ne samo u odnosu na Vojvodinu, nego i na celu zemlju. Neusklađenost tehnologije — pored ostalih — oštro dolazi do izražaja u industrijskoj proizvodnji gotovih građevinskih elemenata i znatno poskupljuje izgradnju stambenih i drugih zgrada. Kako na individualnu, tako i na društvenu izgradnju stambenih zgrada veoma negativno utiču horibilni troškovi uređivanja građevinskog zemljišta.

Ne poštuju se propisi o investicijama, pa čak se i izigravaju, kao što se izigrava zabrana neprivrednih investicija.

Nije moguće sprovesti delegatsko odlučivanje o visini izdvajanja za samoupravne interesne zajednice kada se ne znaju njeni ni fiksni, ni varijabilni troškovi, niti se zna kakve potrebe treba pokrivati sa tim sredstvima. Dat je zanimljiv predlog da sa isplatom fiksnog iznosa prestaje obaveza daljeg izdvajanja za potrebe odgovarajućeg SIZ-a.

Radnici poreze i doprinose izdvajaju iz bruto ličnog dohotka. Međutim, ustavnom opredeljenju pojma ličnog dohotka više bi odgovaralo da ono ide na teret ličnog dohotka radnika.

Problemi cena su izvor mnogih nesigurnosti, te su meta mnogih kritičkih primedaba. Cene sirovina i repromaterijala sa jedne i cene finalnih proizvoda i usluga sa druge strane nisu dovedene u sklad, jer ih često utvrđuju organi društvene kontrole raznih nivoa. Ova neusklađenost cena stvara teške probleme u privredi a posebno u oblasti poljoprivrede i proizvodnji hrane.

III. Po pitanju raspodele ličnog dohotka prema radu i rezultatima rada ima dobrih rezultata, ali ima i niz slabosti:

- rasponi ličnih dohodaka ukazuju na uravnilovku;
- administracija ima prednost pred proizvodnim radom;
- stvaralački rad je nedovoljno nagrađivan.

Nije prihvatljivo da organizacije i zajednice olatko i bez ozbiljnog rada stižu sredstva za lične dohotke i zajedničku potrošnju. Isto tako ne može se tolerisati da se samo uz velike napore može raskinuti radni odnos sa neradnikom i neodgovornim licem.

U obaveštenju Ustavnog suda Vojvodine — na osnovu podataka SDK za 1981. godinu — izneta je konstatacija da lični dohoci ne prate rezultate ukupnog rada, nego su fiksni elementi ukupnog prihoda, dohotka i čistog dohotka.

Posledice ovih slabosti su veoma ozbiljne, jer ako raspodela nije rešena na

odgovarajući način, radnik gubi svoj interes za rad i postaje nezainteresovan za sudbinu dohotka radne organizacije. Sve ovo ukazuje na to da još mnogo treba raditi na usavršavanju sistema raspodele.

Sistem udruživanja sredstava i zajedničkog ulaganja na osnovu zajedničkog prihoda ne funkcioniše prema očekivanju zbog nedostatka ekonomskog motiva. Sem toga iz strukture finansiranja se vidi da su osnovne organizacije udruženog rada samo nominalni nosioci investicija, jer njihova sredstva u izvorima finansiranja učestvuju samo sa 5 do 11%. A to se može protumačiti i tako da konačne odluke o investicijama donose organi društveno-političkih zajednica. Ovde se radi o širem problemu, koji treba da reši budući zakon o proširenoj reprodukciji i minulom radu.

Pitanje udruživanja zemljoradnika je od šireg društvenog interesa, pa ipak nisu postignuti povoljni rezultati. Udruživanje rada i sredstava nije trajno, već je po pravilu godišnje a vrši se uglavnom putem članstva u zemljoradničkim zadrugama i u osnovnim organizacijama kooperanata. Potpuno su zanemareni ostali oblici samoupravnog udruživanja predviđeni Ustavom i Zakonom o udruženom radu.

Usled nesigurnosti i neorganizovanosti tržišta individualni proizvođači su često u boljem položaju od kooperanata. Takvim anomalijama treba stati na put i povratiti poverenje zemljoradnika u ugovore koje potpisuju.

Nije ostvaren ustavni princip da zemljoradnici u raznim oblicima udruživanja imaju ista prava i obaveze kao i radnici u svojim osnovnim organizacijama udruženog rada.

U cilju boljeg funkcionisanja ekonomske prinude za povećanje proizvodnje i za prodaju — a ne za lagerovanje — svojih proizvoda sistem oporezivanja zemljoradnika po osnovu katastarskog prihoda treba zameniti sistemom oporezivanja dohotka od poljoprivrede.

Iz dosadašnjih konsultacija može se zaključiti da radnici i njihove organizacije udruženog rada žele da postignu veće jedinstvo i da stvaraju što veće jedinice, ali organizmi oko njih smatraju često da je to suprotno zakonu. Međutim jedno od osnovnih opredeljenja ZUR-a je što veće samoupravno jedinstvo.

Po pitanju ekonomskih odnosa sa inostranstvom izneta je konstatacija da je Vojvodina u odnosu na republike u pogledu platnog i deviznog bilansa u najgorem položaju.

Ozbiljne kritike su upućene u odnosu na Zakon o deviznom poslovanju i kreditnim odnosima sa inostranstvom i to zbog toga da se samo u jednom delu izvršava a u drugom delu uopšte se ne primenjuje, da ne postoje bliži propisi o njegovom sprovođenju, da se u slobodnom prometu pored dinara pojavljuju i druge valute, što je u suprotnosti sa jedinstvom našeg monetarnog sistema.

Iz ovih a i drugih razloga ovaj zakon treba da se podvrgne ozbiljnoj reviziji.

Na osnovu svega ovoga može se konstatovati da je ustavnost i zakonitost moćno sredstvo, kako u preventivi tako i u borbi protiv negativnih pojava i da daje znatan doprinos za postizanje naše društvene i privredne stabilizacije.

Verfassungs- und Gesetzmässigkeit in Funktion der Stabilisation

I. In der Vojvodina wurden mit den Arbeitern und Arbeitenden in mehreren Grund- und anderen Organisationen der vereinigten Arbeit, Besprechungen organisiert über das Thema: Gesellschaftlich-ökonomische Stabilisation und Verfassungs- und Gesetzmässigkeit.

Das Thema hat bei den Arbeitenden grosses Interesse hervorgerufen, wegen seiner besonderen Aktualität sowie wegen seiner grossen Bedeutung für unsere gesellschaftliche und wirtschaftliche Entwicklung.

Man suchte Antwort auf die folgende Fragen:

erstens: Wieso und in welcher Qualität realisieren die Arbeitenden und ihre Organisationen die Verfassungs- und Gesetzmässigkeit in der Praxis;

zweitens: Ob die Gesetze die Selbstverwaltungsinteressen der Arbeiter und der arbeitenden Menschen ausdrücken, und ob diese Interessen die optimale Möglichkeiten zur Entwicklung der Produktionskräfte und Produktionsverhältnisse befürworten;

drittens: Ob es Hindernisse und Zwangsmomente gibt, die die Arbeiter und Arbeitenden in der Durchführung ihrer verfassungsmässigen Rechte stören.

Alle diese Fragen können sich als eine Frage ausdrücken:

Ob die Arbeiterklasse ihre Herrschaft und verfassungsmässige Rechte ausübt?

Die Antwort ist, dass das in den tatsächlichen demokratischen Verhältnissen; in der Freiheit und Gleichheit aller Arbeiter und Arbeitenden möglich ist, desto mehr, da diese Rechte unter sich und mit den Rechten und Freiheiten aller Menschen und Bürger verbunden sind, und da sie alle in der Funktion der Selbstverwaltung liegen.

Das wesentliche Ergebnis aller dieser Besprechungen ist, dass die Arbeiter und Arbeitenden das Selbstverwaltungssystem als Eigenes akzeptieren, und die Verfassung und das Gesetz über die vereinigte Arbeit als Grundlage ihrer Arbeit betrachten.

An diesen Verhandlungen sind viele Bemerkungen vorgebracht worden: wurde auf die Schwächen hingewiesen die das Ordnen der Wirtschaftsverhältnisse in Richtung der Stabilisation stören und Schwierigkeiten in der Verwirklichung der selbstverwalterischen Rechte der Arbeiter und Arbeitenden, hervorrufen. Es wurde jedoch vorgebracht, dass die Probleme mit dem Mechanismus der Selbstverwaltung gelöst werden sollen. Es werden eigentlich auch die Massnahmen der staatlichen Organe nicht ausgeschlossen, wenn sie unbedingt nötig sind, aber nur um je grösseren Antrieb zur Verwendung der selbstverwalterischen Methoden bei der Ordnung der Verhältnisse, zu geben.

Es ist festzustellen, dass die Kritiken nicht an die Gesetze hinwiesen, sondern auf ihre ungerechte Verwendung, sowie auf die Mängel und die Nichtdurchführung der selbstverwalterischen Vereinbarungen und gesellschaftlicher Abmachungen.

II. Eine sehr wichtige Frage ist die Frage der Sicherstellung des einheitlichen jugoslawischen Marktes, da dies eine der Bedingungen zur Stärkung der Einheit der Arbeiterklasse ist.

Die Wirtschaftseinheit — Einheit des Marktes — enthält alle ihre Komponenten; betrifft nicht nur die Waren des unmittelbaren Verbrauchs — das den entwickelteren Teilen des Landes entsprechen würde — sondern auf alle Waren

und alle Dienstleistungen, d. h. auf die Rohstoffe; Reproduktionsmateriale; auf das gesellschaftliche Kapital; auf die Devisen; auf die Arbeit, die Arbeiter und Arbeitsmittel. Niemand kann daher irgend einen dieser Elemente wie es ihm entspricht, ausscheiden.

Die vereinigte Arbeit ist im ganzen gegen jedes Gefährden der Einheit des Marktes.

Ungeachtet dessen jedoch, gibt es Fälle in denen man diese Einheit gefährdet; Störungen der freien Bewegung der Arbeiter im Rahmen ihrer sozialistischen Interessengemeinschaften für Beschäftigung; Trübung der Vereinigung von Arbeit und Arbeitsmittel, sowie des freien Arbeitsaustausches und des Tausches der Waren und Dienstleistungen; der Einschliessung in die eigenen engen Interessensphären in den Grenzen der Gemeinden, Regionen, Gebieten und Ländern.

Die Stärkung der Administration stellt ein besonderes Problem auf. Es ist nötig die Durchführung aller Vorschriften zu kontrollieren, das bedürft neue unnützliche Administration. In Hinsicht der Verminderung des administrativen Personals, sind noch keine Erfolge erzielt worden, so wenig im Ausgleich der Lage, der in der Produktion arbeitenden, mit denen die in dem Fachdienst und in der Administration arbeiten.

Die Länder und Gebiete haben ihre Rechte nicht benützt und noch keine Gesetze geschaffen, die — durch besonderen naturellen und gesellschaftlichen Bedingungen erzielten Einkommen — regeln. Diese Frage wurde in der Vojvodina, durch eine gesellschaftliche Abmachung gelöst worden, wobei es sich jedoch nicht um das Extraeinkommen an sich handelt.

Die Revalorisation der Arbeitsmittel, die durch die Inflation abgewertet worden sind, wurden nicht durchgeführt, obwohl das eine durch die Verfassung vorgeschriebene Pflicht is. Die Amortisation ist ganz und gar unreell, so dass die Vorschriften, die diese Frage regulieren, auf der Gränze der Vertausungslosigkeit stehen.

Die Probleme wurden auch durch die Uneinigkeit der Technologie — und nicht nur in der Vojvodina, sondern im ganzen Staate — hervorgerufen. Die nichtbestehende Harmonie in der Technologie kommt, neben anderen, besonders stark in der industriellen Produktion vor; der fertigen Bauelemente, das zur Verteuerung der Wohnungen und anderer Bauobjekte führt. Die enormen Kosten der Errichtung der Baufelder wirken sehr stark auf den privaten und gesellschaftlichen Wohnungsbau.

Die Investitionsvorschriften werden nicht beachtet, und sogar umgegangen, wie das z. B. bei dem Verbot der ausserwirtschaftlichen Investitionen geschieht.

Es ist nicht möglich Delegationsentschlüsse über die Höhe der Mittel, für die sozialistischen Interessengemeinschaften auszuarbeiten, wenn man ihre fixe und variable Spesen nicht kennt, und wenn man nicht weiss welche Bedürfnisse durch diese Mittel gedeckt werden sollen.

Die Preisprobleme sind Ursache vieler Unsicherheiten und sind daher die Ziele vieler kritischen Bemerkungen. Die Preise der Roh- und Reproduktionsmaterialien einerseits, und die Preise der Endprodukte und Dienstleistungen andererseits, sind nicht gegenseitig harmonisch, da sie oft von verschiedenen Dienststellen an verschieden Nivo festgestellt werden. Dieser Ungleichklang erzeugt schwere Probleme in der Wirtschaft und insbesondere im Ackerbau und Nahrungsmittelerzeugung.

III. In Hinsicht der Verteilung der Personaleinkommen nach der Arbeit und dessen Erfolg, ist viel gutes erreicht worden, es gibt aber auch viele Schwächen:

- die Gehaltsspannungen zeigen oft auf Gleichmacherei hin,
- die Administration ist der produktiven Arbeit vorausgestellt,
- die schaffende Arbeit ist ungenügend belohnt.

Es ist unannehmbar dass Organisationen und Gemeinschaften überleicht und ohne ernster Arbeit, Mittel für die Gehälter in gemeinsamen Ausgaben verschaffen können. Ebenso sehr ist nicht zu tolerieren dass das Arbeitsverhältnis mit arbeits scheuen und unverantwortlichen Menschen nur schwer abzubrechen ist.

Laut der Information des vojvodinär Verfassungsgerichtes — auf Grund der Daten der gesellschaftlichen Buchhaltung für das Jahr 1981 — ist festgestellt worden, dass die Gehälter nicht den Resultaten der Arbeit gleichen, sondern feststehende Elemente des Volleinkommens, Einkommens und des Reinen Einkommens sind.

Die Folgen dieser Schwächen sind sehr ernst, nachdem — wenn die Verteilung nicht entsprechend gelöst wird — der Arbeiter das Interesse an seiner Arbeit verliert und wird uninteressiert um das Einkommen seiner Arbeitsorganisation. Das alles zeigt dahin, dass noch viel an der Vollkommenheit des Verteilungssystems gearbeitet werden muss.

System der Assoziation der Mittel und deren gemeinsame Anlage, auf Grund gemeinsamen Einkommens, funktioniert nicht wie gewünscht, da die ökonomische Motivation dazu fehlt. Auser dem, kann man aus der Finanzierungstruktur ersehen, dass die Grundorganisationen der vereinigten Arbeit nur namentlich die Träger der Investition sind, da ihre Mitteln in den Finanzierungsquellen nur etwa 5—11% teilnehmen. Das kann auch so erklärt werden, dass die Investitionen in letzter Ende von den gesellschaftlich-politischen Gemeinschaften beschlossen werden. Es handelt sich hier um ein viel grösseres Problem, das durch das kommende Gesetz, über die erweiterte Reproduktion und der versachlichten Arbeit geregelt werden soll.

Wegen der Unsicherheit und Unorganisiertheit des Marktes sind die individuelle Produzenten öfters in besserer Lage als die Kooperanten. Man soll solche Unregelheiten abschaffen um das Vertrauen der Bauer zu den Vereinbarungen, die sie unterschreiben, zu sichern.

Der Verfassungsprinzip, das die Bauern in verschiedenen Formen der Gemeinschaften dieselben Rechte haben, wie die Arbeiter in ihren Arbeitsorganisationen, ist bis jetzt nicht erzielt worden.

Um dass der ökonomische Zwang zur Erhöhung der Produktion und des Verkaufs, besser funktioniert und um Desinteressement für das Lagern der Produkte zu schaffen, soll das System der Besteuerung der Landwirte statt nach dem Katastralertrag, mit der Besteuerung nach dem tatsächlichen Einkommen ersetzt werden.

Aus den bisherigen Konsultationen ist zu beschliessen, dass die Arbeiter und ihre Organisationen je grössere Gemeinschaften und Einheiten schaffen wollten, die Organisationen um sie herum dagegen denken, dass dies gesetz-würdig ist. In dessen ist einer der grundlegenden Vorschriften des Gesetzes der vereinigten Arbeit, je grössere selbstverwaltersiche Gemeinschaften zu schaffen.

Was die ökonomischen Verhältnisse, mit dem Ausland, anbelangt, ist es

konstatier worden, dass die Vojvodina anbeacht der Zahlungs- und Devisenbilanz, unter den Ländern des Staates, in der schlimmsten Lage ist.

Es wurden ernste kritische Bemerkungen, gegen das Gesetz über die Devisentätigkeit und Kreditverhältnisse mit dem Ausland, vorgetragen, und zwar deswegen, weil es nur teilweise durchgeführt, teilweise aber überhaupt nicht beachtet wird; dass keine nähere Vorschriften für ihre Durchführung bestehen und dass sich im freien Verkehr, neben den Dinar, auch andere Zahlungsmittel finden, was gegensätzlich der Einheit unseres Monetarsystems ist.

Aus diesen und anderen Gründen, soll dieses Gesetz einer ernsten Revision unterworfen werden.

Aus allen diesen Erwägungen, kann festgesellt werden, dass die Verfassungs- und Gesetzmässigkeit ein gewaltiges Instrument, sowie in der Vorbeugung, als auch in dem Kampf gegen die negativen Erscheinungen ist, in dem sie einem ernsten Beitrag zum Erreichen der gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Stabilisation bedeuten.
